

I MAYIS GEÇMİŐTEN GELECEĞE BİR KÖPRÜ

Oğuz TOPAK
Dr., Liman-İŞ Sendikası

1 Mayıs, alalede bir gün değildir. Dünya işçi sınıfının birlik, dayanıŐma ve mücadele günüdür. Pek çok ÷lkede dinsel ya da ulusal tatil günlerine “alternatif” olmasa da 1 Mayıs’ın da bir tatil günü olarak “takvimlere” girmesinde, işçi sınıfının müdahalesinin önemli bir payı bulunmaktadır. Yüzu aşkın ÷lkede tek ortak bir tatil günü olmasının ise başka bir anlamı olsa gerek. Böyle olduğu için de 1 Mayıs’ın tatil günü olması başka anlamlar taşır. O, sadece bir tatil günü değil, işçi sınıfının dünyanın dört bir yanında aynı ruhu hissettiği gündür. Sermayenin sınır tanımaz saldırısına, vahŐiliđine karşı insani ve vicdani bir duruŐu temsil eder.

Kapitalist üretim iliŐkilerinin doğasındaki bu vahŐilik bireysel sermayedarların davranıŐlarının ötesindedir. 1 Mayıs bu vahŐiliđe karşı işçi sınıfının ödediği bedellerin de bir göstergesidir. Bu anlamda, kapitalizm diğer üretim tarzlarından ayrılır. Kapitalizmde kapitalist üretim bir kere sermayenin emek-güçlerini satın alarak işçileri biçimsel olarak kendine tabi kılmasıyla başlar. Sermayedar artık bu ‘zorlayıcı iliŐki’ içinde iŐçiye hükmetmektedir (Marx, 1977: 424)*.

Sermaye açısından artı değerin azamileŐtirilmesinin ilk yolu işgününü sınırsız olarak uzatmaya çalıŐmasıdır ‘mümkün olan en yüksek miktarda artı-emegi emmek’tir. Sermaye, Marx’ın ifadesiyle ‘ölü

emektir, ancak vampir gibi canlı emegi emerek yaŐar ve ne kadar çok emek emerse o kadar çok yaŐar’ (Marx, 1977: 342). Marx, nasıl ‘artı-emek için kurtlar gibi açlık çektiğinden’ (Marx, 1977: 353), ‘vampir gibi, emeğin taze kanına susamıŐlıđından’ (Marx, 1977: 367) bahsettiği sermayenin günün her bir parçasını iş-zamanına çevirmeye, ‘sermayenin kendini değerlemesine adamaya (Marx, 1977: 375) çalıŐtđını dile getirir.

Ne var ki, sermayenin bu Şekilde büyümesinin önünde apaçık engeller vardır. Gün 24 saattir ve bunun ötesine uzatılamaz. Dahası, işçi dinlenmek, tekrar güç kazanmak ve tabii ki ‘beslenmek, yıkanmak ve giyinmek’ (Marx, 1977: 341) için bu 24 saat içinde zamana ihtiyaç duyar. Bu durum, sermayenin artı-değer üretme yeteneğini açıkça kısıtlar. Marx ayrıca manevi ve toplumsal engellere de iŐaret eder - ‘işçinin entelektüel ve toplumsal ihtiyaçlarını karŐılamak için zamana ihtiyacı vardır’ (Marx, 1977: 341). Yine de, sermayenin eğilimi tüm bunları aşmaktır: ‘Kör ve ölçüsüz dürtüsüyle, artı-emeye yönelik doymak bilmez iŐtahıyla sermaye, işgününün sadece manevi değil, salt fiziksel sınırlarını bile çığner.’ (Marx, 1977: 375).

Sermaye böylece ‘ne kadar sağlıksız, zorlayıcı ve acı verici olacağına bakmaksızın, bir günde mümkün olan en fazla miktarda emek-gücü sarfedilme-

sini' sağlamak uğruna 'bedenin büyümesi, gelişmesi ve sağlıklı bir şekilde varlığını sürdürmesi için gerekli zamanı' gaspeder; böylece sermaye, 'olağan manevi ve fiziksel gelişme ve etkinlik koşullarını e-linden alarak insan emek-gücünün durumunu kötüleştirmekle kalmaz, aynı zamanda bu emek-gücünün erken tükenmesine ve ölümüne yolaçar' (Marx, 1977: 375-6). Kısacası, 'toplum onu bu yönde zorlamadığı sürece, sermaye işçinin sağlığını ve ömrünü hiçbir şekilde hesaba katmaz' (Marx, 1977: 381).

Ve ondokuzuncu yüzyıl İngiltere'sinde işgününe getirilen sınırlamalara ilişkin olarak Marx'ın naklettiği gibi, 'toplum' sermayeyi büyüme için başka bir yol bulmaya zorladı. Marx işgününün uzatılmasına karşı işçilerin direnişini, 'normal' bir işgününü korumaya çalıştıkları uzun bir sınıf mücadelesi dönemini (Marx, 1977: 382, 389, 412) ve sonunda On Saatlik İşgünü Yasası'nın (toprak sahiplerinin temsilcilerinin desteğiyle) geçişini, 'sermaye ile gönüllü sözleşme yoluyla kendilerini ve ailelerini kölelik ve ölüm karşılığında satmalarını önleyen güçlü bir toplumsal engelin' yaratılmasını (Marx, 1977: 416) anlatır.

Marx'ın 19. yüzyılda yaptığı bu tespitler ve gelişmeler günümüz dünyasında da hala geçerliliğini korumaktadır. Gerçekten de emekçilerin kendilerini ve ailelerini köle olarak gören sermaye itkisine karşı mücadelelerinin sonucunda kazandıkları 8 saatlik işgünü hakkı günümüze kadar sermayenin sınır tanımaz vahşetine karşı bir toplumsal engel olarak durmuştur. Ancak, günümüzdeki gelişmeler bu toplumsal engelin sermaye tarafından aşılmaya çalışıldığını göstermektedir. Türkiye'de ve bir çok ülkede 8 saatlik işgünü kavramından uzaklaşmaya başlanması, hukuki olarak yeni iş yasalarının devreye sokulması, işçi sağlığı ve işgüvenliği mevzuatlarının değiştirilmesine yönelik yaklaşımlar hep bu engelin ortadan kaldırılmasına yönelik adımlardır.

İşte bu toplumsal engelin simgesidir 1 Mayıs. 19. Yüzyıl boyunca işçilerin ve emekçilerin uzun sürmüş mücadelesinin bir sonucudur, sömürüye karşı, emek cephesinin sermaye cephesine meydan okuduğu ve bir bayrak gibi zaferini dalgalandırdığı gündür 1 Mayıs. Bu nedenle de sınıf mücadelesinde emekçilerin "önemli" bir uğraşdır. İşçi sınıfının,

işçi hareketinin kutladığı uluslararası bir "bayramdır", bir "şölendir", bir "mücadeledir". Yüz yıl sonra bile sermaye cephesini ürküten bir "gündür" 1 Mayıs. Öyle olduğu için de sadece Türkiye'deki egemenleri değil, tüm dünya egemenlerini de hala korkutur, ürkütür. Sermaye cephesi iliklerine kadar hissettiği bu huzursuzluğu her fırsatta dile getirir.

1 Mayıs'ın neden uluslararası işçiler günü olduğu ve neden kutlamamız gerektiğini herkesin tekrar hatırlatması gerekir.

Bir proleter bayram gününü, sekiz saatlik işgününe elde etme aracı olarak kullanma düşüncesi ilk kez Avustralya'da doğdu. Avustralyalı işçiler, 1856'da, sekiz saatlik işgünü lehinde gösteriler yaparak, toplantılar ve eğlenceler düzenleyerek, hep birlikte bir günlük iş bırakmaya karar verdiler. Bu kutlamanın yapılacağı gün olarak da 21 Nisan tarihi saptandı. Avustralyalı işçiler bu kararı, yalnızca 1856'da uygulamaya niyetlenmişlerdi. Ama bu ilk kutlamanın Avustralyalı proleter kitleler üzerinde çok büyük etkisi oldu, onları canlandırıp yeni bir heyecana yol açtı ve bu kutlamanın her yıl tekrarlanmasına karar verildi.

Gerçekten işçilere, kendi kendilerine kararları tırdıkları bir anda, kitle halinde işi bırakmaktan daha fazla cesaret ve kendi gücüne güven duygusunu ne verebilirdi? Fabrikaların ve atölyelerin ebedi kölelerine, kendi öz birliklerini toplamaktan daha fazla ne cesaret verebilirdi?

Avustralyalı işçilerin örneğini ilk izleyen Amerikalılar oldu. 1886'da Amerikan Emek Federasyonu'nun "sekiz saat 1886 Mayıs'ının 1'i itibarıyla yasal günlük çalışma süresi olmalıdır" ifadelerini taşıyan tarihsel önergeyi kabul etmesi ile başladı her şey. Bu günün öncesindeki aylarda, binlerce işçi daha kısa (çalışma) günü için mücadeleye katılmıştı. Kalifiye ve kalifiye olmayan, siyah ve beyaz, erkek ve kadın, yerli ve göçmen, tüm işçiler katılmışlardı. Sonunda 1 Mayıs günü geldi işçilerin gösterisi başladı. 1 Mayıs'ta 200 bin Amerikalı işçi iş bıraktı ve 8 saatlik işgünü talebinde bulundu. Polis yasa dışı olarak değerlendirdiği eyleme müdahale etti. 1886 1 Mayıs'ında yapılan eyleme katılanlar üzerine ateş açılması sonucu 10 kişi hayatını kaybetmiştir. Bu olayların sorumlusu olarak 8 işçi lideri tutuklanmış ve bunlardan 4'ü idama mahkum edilmiş- infazları yapılmıştır. Amerikalı işçi lideri

Albert PARSAN idama giderken “Suçsuzum ben, tüm dünya biliyor suçsuz olduğumu. Cani olduğum için değil, işçi haklarını savunduğum için, sosyalist olduğum için asılıyor.” demiştir. Bu liderlerden Spies ölüm cezasını takiben mahkemeye hitap ederken, bu gizli komplonun başarılı olamayacağından oldukça emindi: “Eger bizi asarak... tahakküm altındaki milyonların, sefalet içinde çalışan ve kurtuluşu arzulayan, “kurtuluşu” bekleyen milyonların bu hareketini, işçi hareketini ezebileceğinizi umuyorsanız -eğer düşünceniz buysa, o zaman asın bizi! Burada bir kıvılcımı ezeceksiniz, ama şurda, burda veya orada, arkanızda ve önünüzde ve her yerde alevler yükseliyor. Bu gizli bir ateş. Bunu asla söndüremezsiniz.” Kıvılcım sönmemiş ve giderek büyümüştür. 1890’da bu gün işçi bayramı olarak alanlarda kutlanmıştır. Bundan sonra da dünyanın her yerinde işçi sınıfı ve emekçiler bugünü kutlamaya devam ettiler ve edecekler. 1 Mayıs işçi sınıfının insanca çalışma için gösterdiği direnişin simgesidir. Ve bu simge her yıl yeniden ve yeniden kutlanmaktadır ve kutlanacaktır.

Ülkemizde ise 1 Mayıs ilk kez 1906’da kutlanır. 1908’de Üsküp’te, 1910’da Rumeli’nin bazı şehirlerinde ve 1912’de ilk kez İstanbul’da kutlanmıştır.

1920’ye kadar savaş nedeniyle kutlanamamış 1921’de işgal kuvvetlerinin yasaklamalarına karşı kitlesel 1 Mayıs gösterileri yapılır. 1922 ve 1923’de ilk kez 1 Mayıs gerçek anlamı ve içeriğiyle kutlandı. İstanbul-Ankara-Adapazarı, Mersin ve İzmir’de emperyalist işgalcilere ve yerli uşaklara karşı mücadeleye dönüştürüldü. 1923 yılında İzmir’de toplanan İktisat Kongresi’nde 1 Mayıs Türkiye işçilerinin bayramı olması benimsenir. Bu yılın 1 Mayısı İstanbul- Ankara- İzmir- Adapazarı’nda kutlanır. 1924’de hükümet 1 Mayıs’ı yasaklar. Buna rağmen 8 saatlik çalışma günü şiarıyla çeşitli şehir ve işyerleri işçileri, 1 Mayıs’ı -işçi bayramını kutladılar. 1935’de 1 Mayıs bahar bayramı olarak tatil günleri arasında yerini alır. 1960’lardan itibaren işçi sınıfının mücadelesinde önemli gelişmeler oldu. 1970’lerde daha da ileri boyutlara vardı. 15-16 Haziran işçi hareketinden sonra, işçi sınıfı “22 Temmuz Sahte İşçi Bayramı”nı bir tarafa atarak kendi bayramını talep etmeye başladı. Yarım yüzyıl sonra 1975’de İstanbul Tepebaşı’nda bir düğün salonunda kutlanır. 1976’da ilk büyük işçi yürüyüşü Taksim’de gerçekleşti. 1 yıl sonra yeniden işçiler Taksim’e yürüdüler. Bu kez bir provokasyon yaratılarak 36 emekçi katledildi. 77 katliamı 1 Mayıs’ın kutlanmasını engelleyemedi. 78’de 1 Mayıs’lar

devletin engellemesine rağmen her yerde kutlandı.

1979'da işçiler her yerde yine kutlamalarını yaptılar. 12 Eylül ile birlikte 1 Mayıs kutlamaları engellendi. Ama tamamen durdurulamadı.

Bu yıl 1977 yılının 30. yıldönümünde 1 Mayıs yine olaylı bir şekilde kutlandı. Polis, 1 Mayıs'ı taksimde kutlamak isteyen kitlelere karşı "aşırı tepki" gösterdi. Biber gazı sıktı, gözaltına aldı, dövdü, copladı. O gün İstanbul'da polis terörü yaşandı. Oysa bu tarihten iki gün önce Cumhuriyet Mitingi adı altında yapılan bir mitinge yönelik tutumu ile 1 Mayıs'a karşı olan tutumu arasında dağlar kadar fark vardı. Bunun nedenlerini sorgulamaya bile gerek yoktur. Devlet işçi sınıfına yönelik olağan tepkisini göstermiştir. "İşçi sürece karşı tepkisini, coşkusunu bile dile getiremez.", "bu ülkede komünistlik yapılacaksa onu da devlet yapar, yaptırır".

Bu olayların arkasındaki sıkıntı ise giderek daha da görünür hale gelen toplumsal engelin yokoluşunun emekçiler üzerindeki yarattığı yıkıma karşı işçi sınıfının tepkisinden korkmalarıdır. 2003 yılında yürürlüğe giren 4857 Sayılı Yeni İş Kanunu ile birlikte 8 saatlik işgünü kavramı rafa kaldırılmış, özel sektörde ölümlü kazalar artmış, işçi sağlığı ve güvenliği kavramından "işyerimi seviyorum, mutluyum, çalışkanım, ülküm sermayemi sevmek" kavramına geçilmiş, devletin denetimi fiilen ortadan kaldırılmış, ortalıkta çalan savaş tamtamları nedeniyle emeğin hakları ve kazanımlarındaki kayıplar dikkate bile alınmamaya başlanmış, işsiz kitleler ile işsiz kaldığı için intihar eden özelleştirme mağdurları basın tarafından göz ardı edilmeye devam edilmiştir.

Bu yıl yeniden 1 Mayıs'ı kutladık ama sadece kutladık. Oysa Rosa Lüksemburg, bir yüzyıl öncesinde 1 Mayıs'a ilişkin yaptığı şu tespit günümüzde 1 Mayıs'ın nasıl kutlanması gerektiğine dair oldukça doyurucu bir açıklama içermektedir: "...1 Mayıs düşüncesinin dayandığı muhteşem temel, proleter kitlelerin kendi kendilerine, doğrudan ileri adım atmalarıdır; günlük parlamenter süreç içinde devletin engellemeleriyle atomize olan ve kendi iradelerini ancak oy kullanıp kendi temsilcilerini seçerek ortaya koyabilen milyonlarca işçinin gerçekleştirdiği siyasal kitle eylemidir." Bugün artık görev emperyalizmin tüm gürültülerine rağmen işçi sınıfının tepkisini göstermektir. Sermayenin

bundan bir asır önce işçi sınıfının yarattığı "toplumsal engelleri aşmaya yönelik hareketini engellemektir. Toplumsal engelleri aşmaya yönelik bu gayri insani ve gayri ahlâki eğilimin karşısında durmak ve 1 Mayıs'ın neden ve nasıl ortaya çıktığını "kan emici sermayeye" yeniden ve yeniden hatırlatmak gerekmektedir. Görev, tüm milliyetçi ve şoven düşüncelere karşı enternasyonal proletaryanın birliğini savunmaktır. Görev, işçi sınıfın kazanımlarına sahip çıkmak, ülkeyi talan edenlere karşı, alınterimizle yarattığımız fabrikaların, işliklerin peşkeş çekilmesine karşı durmak ve mücadele etmektir.

"Düşünce, ifade ve örgütlenme özgürlüğünün önündeki engellerin kaldırıldığı, haklarımızın ve özgürlüklerimizin güvence altına alındığı, toplu sözleşmeli, grevli sendikal hak ve özgürlüklerin kullanıldığı, işsizlik, açlık ve sefaletin olmadığı, özelleştirme uygulamalarının son bulduğu, eşitlik, kardeşlik içinde yaşadığımız, bağımsız ve demokratik bir ülkeyi, bütün değerleri yaratan emekçi ellerimizle kurmak için hep birlikte 1 Mayıs'ı geride kalanlar ve doğmakta olanlar için kutlayalım. Bu meşalenin sönmesine izin vermeyelim."

Dipnotlar

*Marx, K., (2004) Kapital, 1. Cilt, Cev. Aladdin Bilgi, Sol Yayınları, 7. Baskı. ●